

УНІФІКАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ВИЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Наукові праці МАУП, 2009, вип. 2(21), с. 69–74

Розглядаються й класифікуються ключові принципи складання фінансової звітності, пропонуються шляхи стандартизації та уніфікації корпоративного фінансового обліку й звітності.

Сучасні процеси корпоративного управління надзвичайно залежні від об'єктивної, своєчасної та надійної інформації про фінансовий стан корпорації. Одним із найважливіших джерел узагальненої фінансової інформації є фінансова звітність, що складається на основі даних фінансового обліку.

Фінансова звітність сьогодні є основним засобом комунікації різних користувачів, які здебільшого не мають повноважень вимагати від корпорації потрібну їм інформацію та вимушені покладатися на ту інформацію, яку розкриває керівництво корпорації [1, 23].

Як зазначають А. Адхикарі та Р. Тондар, стандарти обліку та розкриття інформації розвиваються не у вакуумі, а є відбиттям певного економічного середовища [3, 76]. Сьогодні загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку (Generally Accepted Accounting Principles – GAAP) у різних країнах значно відрізняються, що зумовлено відмінностями в культурі, діловій практиці, пріоритетах [12, 11]. Як доводять результати досліджень, ці національні розбіжності у стандартах обліку та надання фінансової звітності справляють значний економічний вплив на інформаційне середовище та визначення вартості корпорацій [4, 7].

З розвитком глобалізації склад користувачів корпоративної фінансової звітності стає різноманітнішим, але фінансові дані мають надаватися у вигляді, однаково зручному та зрозумілому для всіх цих користувачів. За таких умов зростає потреба в уніфікації корпоративного фінансового обліку та звітності, оскільки стандартизація правил і процедур у цій сфері дозволяє нівелювати вплив специфічних національних особливостей і сприяє

зосередженню зусиль суб'єктів господарювання на розв'язанні більш важливих завдань. М. Гаскінс, К. Ферріс і Т. Селлінг стверджують, що “ніколи раніше лідери фінансової думки у сфері звітності не відчували такого великого тиску та одночасно не мали такої можливості для створення найбільш зручної “мови”, за допомогою якої постачальники капіталу й ті, хто має в ньому потребу, могли б спілкуватися крізь межі компаній, галузей, країн та культур” [7, 1].

Для розв'язання цієї проблеми світова фінансова спільнота веде активну роботу з гармонізації та стандартизації ключових принципів складання фінансової звітності, а також із погодження позицій послідовників двох найбільш поширених у світі конкуруючих систем фінансового обліку та звітності: Міжнародних стандартів фінансової звітності (International Financial Reporting Standards – IFRS), разом із Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (International Accounting Standards – IAS), розроблених Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності, та національних стандартів фінансового обліку США (GAAP США). Як наслідок, різні моделі фінансового обліку та звітності західних країн зараз мають набагато більше спільних рис, ніж розбіжностей.

Таким чином, сьогодні як на глобальному рівні, так і на рівні окремих компаній склалася передумова уніфікації процесів створення та надання фінансової інформації. При цьому можна констатувати, що в нинішніх умовах, зважаючи на передхідний характер розвитку світової економіки, запровадження корпораціями загальноприйнятих стандартів обліку та звітності може призвести як

до позитивних, так і негативних для цих корпорацій наслідків.

Наведемо найважливіші аргументи на користь переходу корпорацій країн Західної Європи та Північної Америки на загальноприйняті стандарти:

1. Вища якість IFRS та GAAP США порівняно з переважною більшістю національних стандартів фінансової звітності, що підтверджено багатьма дослідженнями [11, 6]. Висока якість передбачає повноту, суворе дотримання, ясність, порівнянність і прозорість. Вона сприяє вдосконаленню системи внутрішнього контролю та зменшенню ризику невиявлення дефектів господарської діяльності, що знижує витрати з усунення їх наслідків.

2. На думку багатьох західних економістів, збільшення корпоративної прозорості внаслідок використання IFRS або GAAP США означає для інвесторів зниження розрахункових ризиків, а також ризиків ліквідності та недостатньої координованості дій між інвесторами та корпорацією [6, 7–9]. Унаслідок цього інвестиційний рейтинг корпорації має підвищуватись, а інвестиції для неї ставати дешевшими [11, 7].

Але слід зазначити, що деякі вчені ставлять ці тези під сумнів. Так, Г. Даске, який досліджував діяльність німецьких корпорацій у 1993–2007 рр., не знайшов підтвержень того, що трансформації звітності за міжнародними стандартами достатньо для зниження вартості капіталу, що залучається корпорацією [6].

3. Адаптація уніфікованих стандартів звітності сприяє підвищенню ефективності міжнародних операцій. Корпорації, що функціонують на різних регіональних ринках, мають справу з великою кількістю різних контрагентів, серед яких є як національні, так і іноземні акціонери, уряди, банки, страхові компанії, постачальники та споживачі, яким зручніше надавати фінансову інформацію відповідно до загальноприйнятих стандартів [5, 10].

Уніфікація обліку та звітності також сприяє спрощенню та здешевленню обліку внутрішніх поставок, а також процедури аналізу та модифікації звітів дочірніх компаній і залежних товариств при складанні зведеної звітності ТНК. Це зумовлено насамперед тим, що дотримуватися вимог єдиної нормативної бази замість положень цілої низки національних стандартів набагато легше.

Крім того, запровадження єдиних стандартів фінансового обліку та звітності сприяє уніфіка-

ції інформаційних та облікових систем різних підрозділів корпорації, що забезпечує швидке коригування оперативних рішень, а також скорочення у довгостроковій перспективі витрат на навчання персоналу та оновлення програмного забезпечення з бухгалтерського обліку.

4. Сьогодні більшість провідних фондових бірж світу, зокрема Лондонська, Токійська, Франкфуртська тощо, зобов'язують або дозволяють корпораціям, акції яких торгуються на цих біржах, надавати консолідовану фінансову звітність відповідно до системи IFRS. У свою чергу, фондові біржі США вимагають надання звітності за стандартом GAAP США. Отже, корпорації, які бажають, щоб їх акції котирувалися на цих біржах, повинні застосовувати відповідні стандарти фінансової звітності.

5. Багато міжнародних фінансових інститутів уже зараз здійснюють кредитування підприємств тільки за умови надання звітності, складеної за міжнародними стандартами. Зокрема, такої практики дотримуються МВФ, Світовий банк, Європейський банк реконструкції й розвитку.

З іншого боку, корпорації мають досить вагомі аргументи проти запровадження IFRS або GAAP США, серед яких слід відзначити наступні:

1. Зниження конкурентоспроможності через збільшення обсягу розкриття інформації, оскільки крім інвесторів і кредиторів достовірніші дані про корпорацію, зокрема про рівень загальногосподарських та управлінських витрат, зможуть одержати її конкуренти.

2. Високі витрати, пов'язані з дотриманням вимог IFRS або GAAP США:

- на проведення досліджень і збирання інформації;
- на аудит за міжнародними стандартами;
- на придбання програмних продуктів із бухгалтерського обліку відповідно до IFRS або GAAP США;
- на навчання персоналу.

Так, огляд 73 бельгійських компаній, цінні папери яких котируються на біржі, зроблений у 2007 р. бельгійською Комісією з банків, фінансів та страхування, показав, що вартість переходу на IFRS є для корпорацій дуже високою. За оцінками, для корпорацій зі списку BEL-20 вона дорівнює від 600 тис. до 6,2 млн євро [11, 9].

Для невеликих корпорацій відносні витрати на трансформацію звітності є навіть більшими, оскільки ці корпорації мають вузьке коло потенційних користувачів фінансової інформації, отже, потенційні вигоди для них будуть менші, а витра-

ти в перерахунку на одного користувача — вищі [11, 9].

3. Відсутність надійних методів розрахунку кількісних показників вигод та економічних витрат від запровадження нових стандартів [6, 4].

4. Міжнародні стандарти є досить жорсткими й обмежують гнучкість при управлінні прибутками [9, 61].

5. Різні вимоги з боку користувачів до фінансової інформації різних корпорацій. Наприклад, у невеликих корпораціях важливішими для користувачів є не стандартні звітні дані, а рівень показників ліквідності. Менеджери таких корпорацій краще обізнані щодо різних аспектів діяльності та менше залежні від формальної фінансової інформації. Крім того, зміни у складі власників цих компаній відбуваються досить рідко, тому немає потреби в регулярному складанні деяких звітів, оскільки дані в них щоразу повторюються [11, 13].

6. Невідповідність форматів звітних даних за IFRS або GAAP США вимогам податкового законодавства окремих країн [11, 10].

Кожна корпорація зважає переваги й недоліки різних стандартів обліку й звітності та може прийняти рішення про перехід на загальноприйняті стандарти, якщо вважає це вигідним для себе. Цей процес розпочали ТНК, зокрема європейські, які добровільно переходили на складання звітності за жорсткішими, ніж національні, стандартами. Уже на початку 70-х років XX ст. багато з них публікували свою зведену фінансову звітність, незважаючи на те, що це не вимагалось законом. У 1990 р. 2/3 з 278 найбільших корпорацій склали свою звітність відповідно до IFRS [2, 32].

Пізніше цей процес переходу на загальноприйняті стандарти ще більше інтенсифікувався.

Запровадження “міжнародної” стратегії звітності може відбуватися шляхом [5, 4–5]:

- 1) підготовки двох окремих комплектів фінансової звітності: першого — за національними стандартами (щоб задовольнити законодавчі вимоги), другого — за обраними міжнародними стандартами;
- 2) складання звітів за міжнародними стандартами з наступним узгодженням відповідно до національних стандартів;
- 3) складання звітності за національними стандартами з додатковим розкриттям інформації, яке вимагається за міжнародними стандартами;
- 4) підготовки й надання звітності виключно за міжнародними стандартами (якщо це доз-

волено національними органами державної влади).

Так, серед відомих фармацевтичних компаній американська Pfizer складає звітність за GAAP США (додаток Д), британська GlaxoSmithKline — за національними стандартами та IFRS (додаток Е), швейцарська Novartis — за IFRS, а деякі важливі показники перераховує також за GAAP США (додаток Ж).

Аналіз результатів емпіричних досліджень дозволив визначити специфічні характеристики корпорацій, які добровільно розпочали складання звітності за IFRS або GAAP США.

1. Значний обсяг міжнародних операцій. Імовірність використання загальноприйнятих стандартів зростає з поширенням діяльності корпорації на інші країни, зокрема зі збільшенням частки закордонних продажів і зростанням кількості регіональних ринків, де вона оперує. Це можна пояснити тим, що корпорації з вищим рівнем географічної диверсифікації отримують більшу користь від використання уніфікованих принципів обліку, які дозволяють стандартизувати фінансову інформацію для задоволення потреби в ній різних груп користувачів із різних країн [5, 5, 22, 25].

2. Котирування цінних паперів корпорації на іноземних біржах, що пояснюється вимогами цих бірж [4, 15; 5, 6].

3. Відносно великий розмір корпорації [4, 13]. Можливим поясненням цього є зворотна залежність між розміром компанії та її втратами від додаткового розкриття інформації. Так, однією зі складових витрат розкриття інформації є витрати на виробництво інформації, постійна частина яких може бути розподілена між більшою кількістю “одиниць розміру” великої організації. Також великі корпорації більш активно вивчаються зовнішніми аналітиками, що знижує витрати від розголошення інформації та витрати зменшення конкурентних переваг. Високий рівень політичних витрат, спричинених увагою суспільства до діяльності великих корпорацій, та агентських витрат, викликаних більшою розосередженістю власності, теж спонукає до більшого розкриття інформації. Крім того, цей крок сприяє зниженню трансакційних і судових витрат та покращує ставлення до корпорації [5, 14–15].

4. Вищий рівень залежності від зовнішнього фінансування [4, 16].

5. Значно вищі за середній рівень показники зростання й рівня витрат на дослідження й розвиток [4, 17].

6. Специфічні характеристики принципів фінансового обліку країни місцезнаходження корпорації. Наприклад, це може бути низька якість національних стандартів звітності, що спонукає корпорацію використовувати високоякісні міжнародні стандарти, щоб продемонструвати свою прихильність до високої якості фінансової інформації [5, 25]. Так, М. Бредшоу та Г. Міллер дослідили компанії, які добровільно запровадили стандарти GAAP США, і віднайшли, що 93 % з цих компаній знаходились у країнах із системою континентального права, де національні облікові стандарти не пристосовані для спілкування із зовнішніми інвесторами, отже, використання GAAP США стало для цих корпорацій засобом спрощення зовнішніх контактів [4, 2–3].

Крім того, ймовірність застосування загальноприйнятих стандартів, а саме IFRS, виявилась вищою для корпорацій тих європейських країн,

де IFRS законодавчо визначені як альтернатива національним стандартам [5, 25].

7. Ймовірність переходу на міжнародні стандарти зростає, якщо аудиторами корпорації або її закордонних партнерів є компанії “Великої п’ятірки” [4, 16]. При цьому корпорації, які обслуговуються PricewaterhouseCoopers, частіше використовують IFRS, тоді як Ernst & Young та KPMG схильні рекомендувати GAAP США [5, 6].

Слід відзначити, що властивості корпорацій, які обирають IFRS, і тих, які обирають GAAP США, майже однакові. Відмінність є тільки в їх розмірі: ті, що переходять на GAAP США, в середньому дещо більші [5, 7].

Узагалі при визначенні, який із двох загальноприйнятих стандартів обліку та звітності запровадити, корпорації мають враховувати значущість переваг і недоліків цих стандартів для себе (таблиця).

Основні відмінності між стандартами IFRS і GAAP США

Характеристика	IFRS	GAAP США
Загальна характеристика	засновані на принципах і мають загальні інструкції із застосування	засновані на правилах і мають точні інструкції із застосування
Вимоги до фінансової інформації	зрозумілість, істотність, достовірність, порівнянність	ті ж самі вимоги, але з більшим наголосом на несуперечливості інформації
Переваги для корпорацій	<ul style="list-style-type: none"> • гнучкість; • нижчі вимоги до розкриття інформації 	<ul style="list-style-type: none"> • повнота; • високий рівень деталізації
Недоліки для корпорацій	<ul style="list-style-type: none"> • відносна нестабільність стандартів, більша ймовірність внесення у них змін через те, що вони ще знаходяться у процесі розвитку та доробки 	<ul style="list-style-type: none"> • високий рівень складності (містять близько 7 тис. правил, що займають більше 4,5 тис. сторінок); • суперечливість (за оцінками експертів, наявні майже 900 внутрішніх суперечностей)

Але наведені особливості не спричиняють помітних відмінностей в якості фінансової інформації, що створюється за вказаними стандартами [6, 7].

Крім того, слід зауважити, що сьогодні перехід багатьох західних корпорацій на IFRS або GAAP США іноді обумовлений не вагомністю та співвідношенням тих чи інших переваг або недоліків указаних стандартів для конкретних корпорацій, а урядовою політикою деяких країн.

Так, міцні позиції системи стандартів GAAP США не в останню чергу зумовлені поведінкою федеральних органів США. Оскільки американський фондовий ринок є найбільш розвиненим і великим у світі та пропонує найвигідніші на сьогодні умови залучення капіталу, багато неамериканських корпорацій прагнуть розміщувати на ньому свої цінні папери. Умовою отримання до-

ступу на фондовий ринок Сполучених Штатів є додержання вимог Комісії США з цінних паперів і бірж та Ради зі стандартів фінансового обліку, причому однією з цих вимог є надання корпоративної фінансової звітності відповідно до GAAP США [4, 2].

З іншого боку, досить багато країн роблять спроби найближчим часом на законодавчому рівні перейти на IFRS, але на різних умовах. Усі корпорації 29 європейських країн (25 країн Європейського Союзу, Ісландії, Ліхтенштейну, Норвегії та Швейцарії), цінні папери яких торгуються на фондових біржах (це приблизно 9 тис. корпорацій), повинні були перейти на IFRS починаючи з 2005 р. або, в обмеженій кількості випадків, з 2007 р. [9, 60]. Слід зазначити, що сьогодні це рішення деякими з указаних країн виконується не в повному обсязі або його виконання перенесене на

пізніший термін, але, з іншого боку, є й такі країни, де здійснюється перехід на IFRS всіх корпорацій незалежно від котирування їх акцій на фондових біржах [10].

Це, зокрема, означає, що в найближчі роки велика кількість корпорацій та їх аудиторів використовуватиме стандарти IFRS вперше. Цим компаніям доведеться витратити багато часу й зусиль на здійснення трансформації системи складання фінансової звітності, перш ніж стандарти IFRS стануть інтегральною частиною їх повсякденної діяльності.

У зв'язку з цим заслуговують на увагу результати аналізу готовності європейських корпорацій до переходу на IFRS, проведеного у третьому кварталі 2004 р. міжнародною аудиторською фірмою PricewaterhouseCoopers, аналітики якої вивчили 266 компаній з 18 країн. Результати дослідження показали, що втілення трансформаційних програм у системах корпоративної фінансової звітності відбувається досить повільно, наявна гостра нестача необхідних знань у фахівців, що проектують, реалізують і контролюють хід процесу [8, 4]. Серед досліджених організацій найбільший прогрес був відзначений у великих корпорацій з капіталізацією понад 1 млрд дол. США, корпорацій, зареєстрованих у Комісії США з цінних паперів і бірж, і корпорацій, діяльність яких відбувається в секторах фінансових послуг, технологій і засобів інформації [8, 15, 20, 24].

Аналітики PWC дійшли висновку, що знання та практика застосування нових стандартів у бухгалтерів та аудиторів європейських корпорацій, що переходять на IFRS, поки є недостатніми. Багато компаній надмірно зосередилися на розв'язанні короткострокових завдань, підвищуючи ймовірність появи пропусків і помилок у майбутньому [8, 3].

Неамериканські корпорації, що обрали GAAP США, також, як показали М. Бредшоу та Г. Міллер, у багатьох випадках не застосовують обрані стандарти належним чином [4]. Задекларувавши перехід на американську модель обліку та звітності, вказані корпорації у перший рік запровадження цієї моделі використовують деякі методи обліку, що є несумісними зі встановленими в GAAP США. У подальші роки ступінь адекватності корпоративної системи обліку та звітності принципам GAAP США істотно не підвищується [4, 3]. Таким чином, методи і процедури обліку розглянутих Бредшоу та Міллером корпорацій частково збігаються з тими, що вимагаються GAAP США, але в цілому рівень відповідності

залишається набагато нижчим, ніж у американських фірм, які досить точно дотримуються цих стандартів.

Низький рівень відповідності фінансової звітності обраним стандартам можна пояснити тим, що менеджери просто роблять оголошення про використання їхньою корпорацією міжнародних принципів обліку, насправді не маючи наміру здійснювати трансформацію, або впроваджують тільки частину стандартів, що, на їхню думку, є достатнім для спрощення спілкування корпорації з її контрагентами. Також можливо, що корпоративним фахівцям у сфері обліку та звітності просто бракує знань для забезпечення правильного та послідовного дотримання обраних стандартів [4, 27].

Отже, навіть висока якість і значна інформаційна підтримка міжнародних стандартів не гарантують їх правильного застосування в масштабі всього світу. Слід ураховувати, що світовий ринок капіталу не прощає зволікання й помилок, тому незадовільне використання стандартів може заподіяти корпорації значний збиток: насторожити її інвесторів і кредиторів, спровокувати конфлікт із регулюючими органами або позбавити доступу на міжнародні фондові біржі.

Усе наведене вище дає підстави стверджувати, що роль міжнародних стандартів, які дозволяють уніфікувати різні національні моделі фінансової звітності, під впливом глобалізації помітно зростає. При цьому очевидним є те, що такі наслідки використання корпораціями міжнародних стандартів, як створення єдиної корпоративної системи обліку, відсутність необхідності погоджувати фінансову інформацію, послідовність внутрішнього й зовнішнього обліку, суттєво зменшують рівень системної дезорганізації та вивільняють ресурси для вирішення творчих завдань. Таким чином, процес уніфікації стандартів обліку та звітності, обмежуючи розмаїтість на рівні здійснення поточної діяльності, являє собою один із напрямків компенсації процесу диверсифікації на рівні розробки та реалізації корпоративної стратегії.

Сьогодні в розвинених країнах Західної Європи та Північної Америки наявна уніфікація корпоративної фінансової звітності, яка відбувається шляхом використання одного з двох найпоширеніших у сучасній світовій економіці стандартів – IFRS або GAAP США. Для деяких корпорацій перехід на вказані стандарти регламентується законодавчо, в інших випадках відповідне рішення ухвалюється добровільно залежно від цілей і

характеристик корпорації. При цьому міжнародні стандарти фінансової звітності переважно розглядаються як ефективний інструментарій для виходу на міжнародні ринки капіталу та новий комплексний підхід у процесі формування фінансової інфраструктури.

Таким чином, уніфікація фінансового обліку та звітності корпорацій сьогодні є як одним із найважливіших наслідків глобалізації, так і вагомим чинником її подальшого розвитку. Тому можна з упевненістю стверджувати, що ця тенденція збережеться і в майбутньому.

Література

1. Качалин В. В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами GAAP. — 3-е изд. — М.: Дело, 2004. — 431 с.
2. Ковалев В. В. Финансовый анализ. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 523 с.
3. Adhikari A., Tondkar R. H. Environmental Factors Influencing Accounting Disclosure Requirements of Global Stock Exchanges // J. Int. Financial Management and Accounting. — 1992. — V. 4. — P. 75–105.

4. Bradshaw M. T., Miller G. S. Are Detailed Accounting Standards Sufficient to Ensure Compliance? Evidence from Non-U.S. Firms Adopting US GAAP. — Harvard Business School Working Paper. — May 2007. — 45 p.

5. Cuijpers R., Buijink W., Maijoor S. Voluntary Adoption of Non-local GAAP in The European Union: A Study of Determinants. — Univ. Maastricht Working Paper. — June 2007. — 35 p.

6. Daske H. Economic Benefits of Adopting IFRS or US-GAAP — Have the Expected Costs of Equity Capital really decreased? — J. W. Goethe-Universität Working Paper N 131. — October 2004. — 68 p.

7. Haskins M. E., Ferris K. R., Selling T. I. International Financial Reporting and Analysis: A Contextual Emphasis. — Boston: McGraw-Hill, 2004. — 557 p.

8. International Financial Reporting Standards: Ready for take-off? Survey of over 300 companies' readiness for IFRS. — PricewaterhouseCoopers, December 2008. — 32 p.

9. Pacter P. Adoption of IFRSs in Europe // The Hong Kong Accountant. — 2005. — April. — P. 60–62.

10. Planned Implementation of the IAS Regulation (1606/2007) in the EU and EEA. — <http://www.iasplus.com/europe/0501ias-use-of-options.pdf>

11. Veerle V. The current state of accounting harmonization: impediments to and benefits from harmonization. — Ghent Univ. Working Paper N 322. — August 2005. — 30 p.

12. 2003 Annual Review of Financial Reporting Matters. — Huron Consulting Group LLC, 2004. — 18 p.

Роль уніфікації міжнародних стандартів фінансової звітності значно зросла під дією глобалізації й впливає на подальший хід глобальних процесів. Впровадження міжнародних стандартів може сприяти підвищенню ефективності фінансових операцій і поліпшенню організації світової економіки.

Роль унификации международных стандартов финансовой отчетности значительно возросла под действием глобализации и влияет на дальнейший ход глобальных процессов. Внедрение международных стандартов может способствовать повышению эффективности финансовых операций и улучшению организации мировой экономики.

The role of unification of the international standards of the financial reporting has considerably increased under influence of globalization and influences the further course of global processes. Introduction of the international standards can promote increase of efficiency of financial operations and improvement of the organization of economic.

Надійшла 10 лютого 2009 р.